

УДК 373.5.016:821.161.2.09 У 48

Уліщенко Віолетта Валентинівна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Університету «Україна», головний науковий співробітник Інституту Педагогіки АПН України, м. Київ, ulish_violetta@ukr.net.

Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури

Анотація. Сучасний процес навчання української літератури в школі потребує оновлення прийомів оцінювання навчальних досягнень учнів-читачів, надання уваги мотивації школярів до самоосвіти, особистісного зростання й самореалізації.

Метою статті є аналіз наявних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури, виявлення протиріч і висвітлення низки ефективних видів роботи і методичних прийомів, що відповідають емоційно-ціннісному критерію сприйняття художніх текстів.

Висновки: Якісно організоване оцінювання навчальних досягнень учнів-читачів суттєво підвищує рівень мотивації особистості до самореалізації через дію. Оцінювання, що виконує навчальну, розвивальну і прогностичну функції, сприяє консолідації зусиль усіх суб'єктів навчання задля висвітлення, обговорення найрізноманітніших аспектів читацької рецепції учнів. Серед прийомів поточного оцінювання подальшого дослідження потребує самооцінювання та взаємооцінювання, оскільки вони відповідають концепції демократизації навчання, підвищення рівня самоорганізації кожного учня. При обранні видів тематичного оцінювання слід орієнтуватися зокрема на візуально-смыслову презентацію (основна школа) та есе (переважно старша школа), які показали свою високу ефективність.

Ключові слова: компетентнісний підхід, оцінювання навчальних досягнень, оцінювання поточне, оцінювання тематичне, мотивація, самооцінювання, взаємооцінювання, учні-опоненти, візуально-сміслова презентація, есе.

Постановка проблеми. Зміни, що задекларовані у Концепції Нової української школи, передбачають формування в учнів комплексу компетентностей, не акцентуючи при цьому уваги на оцінюванні – невід'ємному структурному компоненті навчального процесу. Сьогодні оцінювання, яке виконує структуральну, мотиваційно-стимулюючу, моніторингову та розвивальну функції, стало потужним інструментом підтримки, активізації самостійної пізнавальної діяльності школяра, демонстрації його власних досягнень.

Учитель, плануючи урок, має чітко розуміти, як буде оцінювати навчальні досягнення школярів, аби процес формування компетенцій не мав вигляду «fata morgana», а був вимірюваним, конкретним і коректним.

Проблема оцінювання навчальних досягнень з літератури (української, зарубіжної) завжди вирізнялася своєю дискусійністю, оскільки оцінити змістовність і глибину діалогу читача з автором, героями твору за принципом «правильна чи неправильна відповідь» неможливо, бо в основі такого діалогу – емоційно-ціннісна реакція людини на прочитане, унікальність особистісної рецепції. Саме тому обрання ефективних видів, прийомів і засобів оцінювання навчальних досягнень з української літератури залишається *актуальною проблемою* компетентісно зорієнтованого навчання.

Аналіз останніх досліджень. У працях В. Зверєва, І. Лернера, О. Панчука, Є. Перовського, М. Скаткіна, Т. Широких та інших дослідників надається важливе значення пошуку ефективних технологій, методів, прийомів оцінювання. Так, Т. Широких виступає за підвищення

результативності вже існуючих методів контролю знань і вмінь та підкреслює, що результат, отриманий за контрольну роботу чи відповідь, унаочнює якість роботи самого вчителя. В.Зверев розвиває ідею особистісно-рівневого підходу у навчанні й запевняє, що дотримуватися його потрібно також і під час оцінювання набутих знань і вмінь. Учений презентував власну систему різнорівневого оцінювання, де основні акценти зроблено на свободі вибору школярами рівня складності завдань, формах виявлення знань і вмінь, на створенні ситуації успіху та урізноманітненні форм контролю [3].

О. Дем'яненко підкреслює, що реалізація мети формування читацької компетенції у процесі осягнення художніх творів потребує розв'язання низки завдань розвивального характеру, серед яких розуміння етнокультурної своєрідності тексту, його загальнолюдської значущості, що «має бути відображено в системі контрольних-діагностичних процедур, спрямованих на виявлення та об'єктивне оцінювання рівня навчальних досягнень школярів з літератури» [1]. Тож, на переконання методиста, завдання мають бути зорієнтовані на демонстрацію учнем-читачем умінь порівнювати, аналізувати літературні твори, художні образи (у їхньому багатоманітті), засоби художньої виразності, інтерпретувати своє розуміння авторської думки, демонструвати власну творчість та вміння здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність. Ми погоджуємося з дослідницею, що оцінити рівень сформованості читацької компетентності, використовуючи стандартизовані тести, неможливо. І в цьому випадку на допомогу вчителям літератури мають прийти нетрадиційні інструменти оцінювання, як-то портфоліо («портфель індивідуальних освітніх досягнень учня») та есе [2].

Проблему оцінювання психологи Б. Ананьєв, Л. Божович, Г. Гарднер, Е. Ільїн, І. Кон, М. Матюхіна пов'язують з мотивацією, рефлексією, здібностями (типами інтелекту) як важливими чинниками

особистісного саморозвитку людини. Е. Ільїн, розмірковуючи над мотивами, що спонукають школярів виявляти наполегливість у навчанні, доходить висновку про значущість постійного зовнішнього підкріплення мотиву здобувати знання заохоченнями різного виду, оцінками і навіть покараннями. «У підлітків стає яскраво вираженою потреба в пізнанні і оцінюванні властивостей своєї особистості, що створює підвищену їхню чутливість до оцінки іншими людьми. Саме це стає причиною «вразливості», «безпричинних» і «невмотивованих», з погляду дорослих, бурхливих реакцій на слова і вчинки інших, на ті чи інші життєві обставини», – попереджає психолог про наслідки недостатньо обґрунтованого і зрозумілого учню оцінювання [4; 259].

В. Мунтян звертає увагу, що сформовані у старшокласників уміння адекватно оцінювати власні навчальні досягнення не тільки суттєво впливають на їхню мотивацію до здобуття нових знань, вони також надають викладачеві можливість розширити палітру методів і прийомів контролю. Психолог зазначає, що з віком роль оцінки для школяра змінюється так само, як і мотивація до навчання, що пов'язано з дорослішанням і самоусвідомленням своїх успіхів і поразок [8].

Цікаво, що вчителі також не стоять осторонь розв'язання дискусійної проблеми оцінювання в умовах компетентісно орієнтованого навчання. Прикладом цього є сайт Н. Крат, де вчителька звертає увагу на особистісний саморозвиток і усвідомлення школярем процесу формування компетентностей, що залежить від налаштованості учня адекватно оцінювати свої навчальні досягнення [7].

Метою статті є аналіз наявних методів оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури, виявлення протиріч і висвітлення ефективних видів і прийомів, що відповідають емоційно-ціннісному критерію сприйняття художніх текстів.

Виклад основного змісту. У Національній доктрині розвитку освіти в ХХІ ст. підкреслюється, що ключовою метою навчання є створення умов «для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України», а отже визнання особистісної самоцінності учня у її проекції на вивчення української літератури в школі має виявлятися у шанобливому ставленні до емоційно-ціннісного, життєвого досвіду читача [9; 2]. «Виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням» є метою літературної освіти в Україні [5]. Тобто акцент робиться на творчому характері процесу осмислення художнього тексту, який досить складно оцінити об'єктивно, на виявленні читачем особистісно значущих смислів, уподобань, пошуку розв'язання проблем, що є близькими реципієнту. У цьому річизці цікавим є, наприклад, обґрунтування критеріїв читацької грамотності Г. Цукерман. Дослідниця визначає дефініцію «читацька грамотність» як «здатність людини розуміти і використовувати письмові тексти, міркувати про них і займатися читанням для того, щоб досягати своїх цілей, розширювати свої знання і можливості, брати участь у соціальному житті», а сам процес *читання* тлумачить як «складноорганізовану діяльність, частина складників якої не підлягає вимірюванню». Наведені визначення тільки підтверджують існування проблеми з адекватним і ефективним оцінюванням компетенцій і компетентностей читача .

В основі читацької грамотності, за Г. Цукерман, – *опора на текст* (як сформованість умінь знаходити і добирати інформацію, інтегрувати її, інтерпретувати) і *позатекстові знання* (як уміння осмислювати та оцінювати форму і зміст вихідної інформації), що в сукупності може свідчити про сформованість знань і вмінь компетентного читача. Звертаючись до результатів PISA – 2009, учена наводить критерії рівнів сформованості читацької грамотності, що вибудовувалися відповідно до реальних досягнень учнів при роботі з текстами. Найвищий рівень

характеризується сформованістю в учнів-читачів умінь цілісно та деталізовано інтерпретувати текст, зосереджуючись на кожному складнику, досліджуючи кожен одиницю змісту та форми, кожену деталь, демонструючи розуміння внутрішньотекстуальних і міжтекстуальних зав'язків [13]. Дослідниця підкреслює особливу значущість читачів найвищого рівня (високограмотних, «висококомпетентних читачів») для будь-якої країни, оскільки в умовах недостатньої (або швидко змінюваної) інформації їхні аналітико-синтезувальні, інтерпретаційно-оцінювальні вміння є надзвичайно важливими.

Читацький діалог, інтерпретація тексту, висловлення власного оцінювального судження не можуть бути оцінені за принципом «плюс» чи «мінус», тому виникає потреба шукати нові підходи, що комплексно враховуватимуть знаннєвий (фактичні знання), уміннєвий і ціннісний фактори. Найбільш поширені у шкільній практиці прийоми оцінювання навчальних досягнень учнів з української літератури – тести (закритої і відкритої форми), творчі роботи – повною мірою не відповідають критеріям особистісно й компетентісно орієнтованого навчання, що пояснюється декількома чинниками.

1. *Учитель – такий самий читач, як і учні*, його вирізняє багатший життєвий досвід, більша кількість осмислених текстів, значний обсяг теоретико-літературних знань тощо. Він не є носієм істини, і на уроці виконує роль фасилітатора. Окрім того, щирий невимушений полілог можливий за умови дотримання всіма сторонами рівних прав. Як тоді з наукового погляду можна пояснити роль учителя, що налаштував учнів відверто висловитися, а потім у балах оцінив рівень їхньої довіри.

2. *Тестові завдання закритого типу*, що входять до складу тематичного тесту, спрямовані на фіксацію, згадування фактів (з життя письменника, героїв твору). Безумовно, такі завдання потрібні, аби систематизувати змістову та формальну компоненти художнього твору у

свідомості реципієнта, але відповіді на них свідчать тільки про початковий рівень опанування художнього твору.

3. *Тестові завдання відкритого типу*, що передбачають надання розлогого обґрунтованого висловлювання про героя, події тощо, перевіряються вчителем-читачем. Припустимо, один з учнів обґрунтовано доведе, чому йому не подобається новела І. Франка «Сойчине крило», а роботу перевірятиме вчитель, для якого цей твір є одним з найулюбленіших. Читач, який щиро довірився іншому читачеві, у більшості випадків залишиться розчарованим, надалі шукатиме усереднених відповідей в Інтернеті тощо, а ми так і не дізнаємося про рівень сформованості його компетенцій і компетентностей.

4. *Творчі роботи учнів (твори за художніми текстами)* у переважній більшості не є самостійними і скоріше нагадають клаптеву ковдру з фрагментів текстів, розміщених на Інтернет ресурсах. Не дивно, що багато словесників воліють не давати таких завдань, аби знову не стикатися з плагіатом.

Ураховуючи наведені вище дискусійні моменти в оцінюванні знань і вмінь учнів з української літератури, пропонуємо власне бачення вирішення цієї проблеми.

Поточне оцінювання може здійснюватися:

- учителем (одноосібно);
- учнями (колективно, командою, лідером команди);
- самим учнем (самооцінювання з обов'язковим виступом опонентів).

Для здійснення само і взаємооцінювання учитель має ознайомити учнів з критеріями, що відповідають певним балам (це можуть бути інформаційні картки). Довіра з боку педагога підвищує навчальну мотивацію школярів і налаштовує їх вибудовувати свої відповіді згідно зі шкалою балів. Практика показує, що учні швидко опановують цю систему

і через декілька уроків здатні критично оцінити власний виступ і виступи однокласників. Наприклад, під час дискусії відповіді не всіх учнів були оцінені викладачем. Це може бути підставою для того, щоб школярі, які залишилися без оцінки, але відчують потребу в ній, виступили з пропозицією самооцінки. Для уникнення можливості занижити або завищити бали слово має надаватися і опонентам. Декілька уроків в старших і середніх класах показують, як дорослішають школярі, отримавши можливість долучитися до процесу оцінювання, наскільки уважнішими вони стають під час виступів, роботи в групах і парах, виконання домашнього завдання. Таким чином, повне або часткове делегування учням можливості долучитися до процедури оцінювання сприяє реалізації компетентнісного підходу (за критеріями Нової української школи).

Тематичне оцінювання здійснює словесник, але прийоми, які застосовуються, можуть бути розширені за рахунок есеїстики та образно-сислової презентації. Якщо тести надають можливість побачити, як учень володіє фактичним матеріалом, то написання есе – продемонструвати специфіку осмислення проблематики твору. Хибною є думка значної кількості вчителів, що есе може бути доповненням до тестів. *Есе* – невеликий за обсягом твір з довільною композицією, виразним оригінальним трактуванням теми, унікальним авторським способом презентації власних думок і емоцій. Це самостійний творчий продукт, що відкриває можливість відчутти глибину емоційно-ціннісної реакції читача на події, що розгортаються у творі, особливості реалізації задуму митця тощо і демонструє вміння школяра оперувати комплексом мисленнєвих операцій.

Образно-сислова презентація являє собою максимально індивідуалізовану опорну схему, унікальність якої визначає сприйняття художнього тексту, специфіка діалогічної взаємодії реципієнта з ним [11;

32]. Робота над образно-сисловою презентацією є цікавою, адже вона надає школяру унікальну можливість у зручний спосіб пояснити власне розуміння художнього твору, висловити своє ставлення до нього, перенести зоровий ряд на папір, інтерпретувати зміст тощо. При створенні презентації за основу може братися символіка кольору, графічний малюнок-схема, авторські й асоціативні власні образи та їх комбінація. Образно-сислова презентація складається з трьох частин – візуальної (графіка, малюнок, поєднання кольорів), детального пояснення доцільності обрання тих чи інших образів, кольорів, графічних схем та невеликого за обсягом зв'язного тексту, що розкриває особливості читацької інтерпретації авторського задуму, проливає світло на особливості аналізу літературного твору.

Відповідно до Концепції Нової української школи учні мають відчувати особистісну унікальність, емоційну захищеність, щоб вільно і аргументовано висловлювати свої судження. Саме це дозволить сформувати компетентного випускника, який здатен самостійно досліджувати новий матеріал, застосовувати усі види мисленневих операцій і доводити слушність власного судження. У цьому розрізі ми пропонуємо більш уважно поставитися до двох, на наш погляд, оригінальних прийомів оцінювання навчальних досягнень школярів. Обидва прийоми – есе та візуально-сислову презентацію – школярі середнього і старшого шкільного віку швидко опановують, вони не викликають у них стресу, яким зазвичай супроводжується процес тестування і налаштовують на творчість, самореалізацію через дію.

Дослідження ефективності запровадження названих прийомів дало підстави для висновку, що роботи учнів стали цікавішими, оригінальнішими і змістовнішими. Підготовка до такого роду оцінювання позначилася і на якості поточного оцінювання, якості відповідей учнів-читачів.

Використання в педагогічній практиці творів-есе, образно-сміслових презентацій дає можливість почути кожного учня-читача, зрозуміти унікальність його рецепції, з'ясувати особливості емоційно-ціннісного осягнення художнього тексту. Застосування названих прийомів роботи потребує вдосконалення критеріїв оцінювання знань, умінь, ціннісних орієнтирів учнів за рахунок додавання таких показників:

- *умінь*: вибудовувати багатовекторний діалог із текстом (автором, героями, оповідачем, іншими текстами тощо); знаходити, ідентифікувати в тексті твору етнокультурні маркери, пояснювати їхнє значення та роль для розкриття авторського задуму;

- *ціннісних орієнтирів*: демонструвати націєтвірні настрої, виявляти свою національну свідомість в аспекті емоційно-ціннісного сприйняття художніх творів української літератури; демонструвати власну творчість, креативність (в оригінальній інтерпретації авторських образів, своїх читацьких асоціацій).

Тільки комплексний підхід – розширення видів, прийомів та критеріїв оцінювання – здатний піднести на якісно інший рівень процес формування комплексу компетентностей на уроках української літератури, про які йдеться в Концепції Нової української школи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Добре організоване оцінювання навчальних досягнень учнів-читачів суттєво підвищує мотивацію особистості до самореалізації через дію. Оцінювання, що виконує навчальну, розвивальну і прогностичну функції, сприяє консолідації зусиль усіх суб'єктів навчання задля висвітлення, обговорення найрізноманітніших аспектів читацької рецепції учнів.

Серед прийомів тематичного оцінювання подальшого дослідження потребує самооцінювання та взаємооцінювання, що відповідають концепції демократизації навчання, підвищення рівня самоорганізації кожного учня. При обранні видів тематичного оцінювання слід зважати,

що найбільшу ефективність продемонстрували візуально-сміслова презентація (основна школа) та есе (переважно старша школа).

Список використаних джерел

1. Дем'яненко О. О. Тестові завдання та їх використання на уроках [Текст] / О.О. Дем'яненко // Всесвітня література. – 2002. – №10. – С.54-55
2. Дем'яненко О.О. Технологія оцінювання навчальних досягнень учнів з літератури [Текст] / О.О. Дем'яненко // Народна освіта Електронне фахове видання - https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=406
3. Зверев В. А. Разноразовный подход к оценке знаний учащихся на уроках физики [Текст / В. А. Зверев // Дисс. к. пед. н., 13.00.02 - теория и методика обучения – СПб, 1999. – 178с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. — СПб.: Питер, 2002 — 512 с.
5. Концепція літературної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58 - http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/
6. Концепція Нової української школи - <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
7. Крат Н.В. Оцінювання в умовах особистісного і компетентісного навчання - <http://nvkrat.ho.ua/html/science.html>
8. Мунтян В. Л. Формирование адекватной самооценки учебных способностей старшеклассников как путь повышения их активности в обучении // Воспитание, обучение и психическое развитие. – М., 1977. – С. 44-56.
9. Національна доктрина розвитку освіти в ХХІ столітті (Проект). — К., 2000. — 43 с.
10. Панчук О. П. Методологічні основи контролю навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи [Текст] / О. П. Панчук // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №13. Проблеми трудової та

професійної підготовки: Зб. Наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – С. 120-129

11. Уліщенко В. Бачу серцем, споглядаю, мислю образно! [Текст / В.В.Уліщенко //Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2009. – №5. – С.28 – 38

12. Широких Т. Н. Система контролю знань на уроках - gaischool8.ucoz.ru/kontrol.doc

13. Цукерман Г. А. Критерии читательской грамотности. Материалы к обсуждению Презентация и обсуждение первых результатов международной программе PISA-2009 7 декабря 2010 года. – М., 2010. – 67 с. - <http://2020strategy.ru/data/2011/07/15/1214720557/4.pdf>

References

1. Demyanenko O. O. Ttstovi zavdannia ta yikh vykorystannia na urokakh [Tekst] / O.O. Demianenko // Vsesvitnia literatura. – 2002. – №10. – S.54-55

2. Demyanenko O.O. Technologiya otsiniuvannia navchalnykh dosiagnen' uchniv z literatury [Tekst] / O.O. Demianenko // Narodna osvita Elektronne fakhove vydannia - https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=406

3. Zverev V. A. Raznourovnievyi podkhod k otsenke znaniy uchashikhsia na urokakh fiziki [Tekst / V. A. Zverev // Dyss. k. ped. n., 13.00.02 - teoryia y metodyka obucheniya – SPb, 1999. – 178s.

4. Ilyin Y. P. Motivatsiya i motivy — SPb.: Pyter, 2002 — 512 s.

5. Kontsepsiya literaturnoyi osvity. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 26.01.2011 № 58 - http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508/

6. Kontsepsiya Novoyi ukrayinskoyi shkoly- <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

7. Krat N.V. Otsiniuvanniav umovakh osobystisngo i kompetentnisnogo navchannia- <http://nvkrat.ho.ua/html/science.html>

8. Muntian V. L. Formirovaniye adekvatnoy samootsenki uchebnykh sposobnostey starsheklasnikov kak put povysheniya ikh aktivnosti v obuchenii // Vospytanye, obuchenye y psykhycheskoe razvytye. – M., 1977. – S. 44-56.
9. Natsionalna doktryna rozvytku osvity v XXI stolitti (Proekt). — K., 2000. — 43 s.
10. Panchuk O. P. Metodologichni osnovy kontroliu navchalnykh dosiagnen' uchniv zagalnoosvitnioyi shkoly [Tekst] / O. P. Panchuk // Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Seriiia №13. Problemy trudovoi ta profesiinoi pidhotovky: Zb. Naukovykh prats. – K.: NPU imeni M.P.Drahomanova, 2005. – Vypusk 1. – S. 120-129
11. Ulishchenko V. Bachu sertsem, spogliadayu, mysliu obrazno! [Tekst / V.V.Ulishchenko //Ukrainska mova i literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh. – 2009. – №5. – S.28 – 38
12. Shyrokhykh T. N. Systema kontroliia znaniy na urokakh-gaischool8.ucoz.ru/kontrol.doc
13. Tsukerman G. A. Kriteriyi chitatelskoy gramotnosti. Materyaly k obsuzhdeniyu Prezentatsyia y obsuzhdenye pervykh rezultatov mezhdunarodnoi prohramme PISA-2009 7 dekabria 2010 hoda. – M., 2010. – 67 s. - <http://2020strategy.ru/data/2011/07/15/1214720557/4.pdf>

Ulishchenko Violetta

doctor of pedagogical sciences, associate professor, head of the Department of Foreign Philology and Translation of «Ukraine» University, chief research scientist of the Institute of Pedagogics of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Ukraine, Kiev, ulish_violetta@ukr.net

Peculiar Features of Assessing Students' Educational Achievements in Ukrainian Literature

The up-to-date process of learning Ukrainian literature at school requires updating methods of assessing of students' educational achievements, paying attention to schoolchildren's motivation for self-education, personal growth and self-realization.

Purpose of the article consists in analysis of existing methods of assessing students' educational achievements in Ukrainian literature as well as in detection of contradictions and interpretation of some effective types and techniques corresponding to emotional and axiological criterion of literary text perception.

Conclusions: Qualitatively organized evaluation of students' educational achievements significantly increases the level of personality's motivation for self-realization through action. Evaluation performs educational, developmental and prognostic functions and so it helps to consolidate efforts of all subjects of the educational process for interpretation and discussion of all aspects of readers' reception typical for students. Techniques of current evaluation requiring further investigation include such techniques as self-evaluation and mutual evaluation which correspond to the concept of educational process democratization and increasing the self-organization level of each student. When choosing kinds of thematic evaluation, it should be taken into account that the greatest effectiveness belongs to visual and semantic presentation (primary school) and essay (mainly senior school).

Key words: competence-based, evaluation of educational achievements, current evaluation, thematic evaluation, motivation, self-evaluation, mutual evaluation, opponent students, visual and semantic presentation, essay

Сведения об авторе: Уліщенко Віолетта Валентинівна, 08141, Київська область, смт. Святопетрівське, вул. Теплична, 38 кв.37

Тел. +38(068)617-03-81, ulish_violetta@ukr.net